

Зоряна НаконечнаORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0425-2064>кандидатка наук із соціальних комунікацій,
старша наукова співробітниця

Науково-дослідного інституту пресознавства

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)e-mail: n_zoria@ukr.net

УДК 070(=161.2)(4)"19"(092)

**«ЗАДИВЛЕНИЙ У НАЙВИЩИЙ ІДЕАЛ ПРАВДИ»¹:
ЖИТТЯ І ПРАЦЯ
МИКОЛИ МАСЮКЕВИЧА (1899–1970)**

DOI 10.37222/2786-7552-2023-3-8

У статті на основі довідкових та пресових видань відтворено біографію маловідомого сучасним дослідникам українського журналіста, редактора, літературознавця, громадського та спортивного діяча Миколи Масюкевича, який більшу частину свого життя провів на еміграції, однак не припиняв співпраці з українськими часописами.

Зафіксовано та досліджено періодичні видання, у яких він публікувався чи співпрацював, зокрема, опрацьовано такі часописи, як: «Студентський Вістник» (Прага, 1923–1931), «Розбудова Нації» (Прага, 1928–1934), «Український Сокіл» (Прага, 1934–1937), львівська газета «Новий Час» (1923–1939), у якій він короткий період був закордонним кореспондентом. Визначено тематику публікацій цього автора, а також криптоніми, які він міг використовувати.

Ключові слова: Микола Масюкевич, часопис, стаття, студентство, громадсько-політична, спортивна тематика, еміграція.

Постановка проблеми. В історії українського пресовидання до сьогодні залишається чимало малодосліджених або й взагалі невідомих осіб, які, беручи діяльну участь у громадсько-політичному, літературно-мистецькому, спортивному житті, за допомогою друкованого слова прагнули просвітити суспільство,

¹ Цитовано за Я. Гніздоським [9].

допомогти йому у виборі життєвих цінностей. Усі ці індивіди, які на певному історичному відтинку намагалися донести пересічним читачам якомога більше присутньої інформації про життя українського народу, заслуговують, щоб стати відомими не лише серед наукової еліти, а й усіх зацікавлених в історії нашої держави. Зокрема, це стосується і особи журналіста, редактора, літературознавця, громадсько-політичного, спортивного діяча Миколи Масюкевича, біографію якого нам не вдалося віднайти в жодному українському енциклопедичному виданні, крім короткого гасла в «Українській журналістиці в іменах» [2].

Приводом для написання пропонованої статті стало прагнення не лише ознайомити науковців із біографічними віхами цієї непересічної особистості, а й зафіксувати часописи, з якими він співпрацював, визначити тематику його публікацій, а також запропонувати перелік криптонімів, якими він міг послуговуватися.

Мета статті – відтворити біографію М. Масюкевича, зафіксувати українські періодичні видання, в яких він публікувався, визначити тематику, якій надавав перевагу.

Об’єкт дослідження – публікації в українській пресі та україномовних часописах, що виходили на еміграції в 1920–1940-х рр. (період активності М. Масюкевича²).

Аналіз останніх досліджень. Як уже зазначалося, про М. Масюкевича відсутні відомості в сучасних українських енциклопедичних та довідкових виданнях за винятком короткого гасла в матеріалах до енциклопедичного словника «Українська журналістика в іменах» [2].

Згадки про нього вдалося віднайти у публікаціях, присвячених студентським та спортивним організаціям Галичини 20–30-х рр. ХХ ст. [3], історії функціонування окремих періодичних видань, як-от: «Студентський Вістник» (Прага, 1923–1931), «Розбудова Нації» (Прага, 1928–1934), «Український Сокіл» (Прага, 1934–1937) [6; 11]. Однак вони лише констатують факт його співпраці з цими товариствами і, зокрема, часописами, не

² «Хоч у молодих роках він брав... активну участь у громадському житті, писав і друкував багато статей і відгуків, протягом останніх двадцяти років, що приблизно покриваються з його переїздом за океан, він стояв осторонь українського організованого життя» [9, с. 102–103].

акцентуючи тематику саме його матеріалів, оскільки мали за мету комплексно відтворити історію часописів.

Найповнішу інформацію про М. Масюкевича віднайдено в мюнхенському журналі «Сучасність» за 1974 р. Тут у статті «Микола Масюкевич: людина і друг» [9] подано не лише його біографію, а й спогади про нього мистця Якова Гніздовського та витяги з його листування із письменницею Вірою Вовк. Зокрема, Я. Гніздовський так писав про М. Масюкевича: «Був людиною твердих принципів і незвичайно прямолінійною. Думав логічно і ясно формулював свої думки, ніколи не огортав їх в орнаментальну форму, але висловлював їх так, як думав. І саме за ту одвертість, яка нерідко дратувала співбесідників, його цинили, мабуть, найбільше». «Ледве, чи можна було зустріти людину, – відзначав Я. Гніздовський, – що так солідно, з такою типовою для нього докладністю слідкувала б за сучасними подіями, зокрема за життям на Україні і за життям української еміграції».

У нагоді стала праця С. Наріжного [10], в якій, окрім відомостей про М. Масюкевича, його прізвище зазначено серед осіб, що надали фінансову допомогу для видання праці «Українська еміграція». За публікаціями газети «Свобода» вдалося відновити певні етапи його громадської роботи.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше комплексно досліджено життєвий і творчий шлях особи, яка, навіть перебуваючи на еміграції, суттєво прилучилася до розвитку українського пресовидання і культури загалом.

Методи дослідження. Дослідження здійснено із застосуванням принципів історизму та наукової об'єктивності. Використано низку спеціальних наукових методів: за допомогою біографічного методу вдалося відтворити окремі факти життя та діяльності М. Масюкевича; прес-кліпінг допоміг у процесі відбору публікацій досліджуваного автора в українських часописах, видаваних як на рідних теренах, так і на еміграції; якісний контент-аналіз сприяв визначенню тем і проблем, висвітлюваних та аналізованих автором.

Виклад основного матеріалу. В українському громадському житті 20–40-х рр. ХХ ст. важливу роль відіграв літературознавець, журналіст, редактор, громадський та спортивний діяч Микола

Масюкевич, який майже все своє життя провів на еміграції, однак не припиняв співпраці з галицькими часописами.

Народився М. Масюкевич 6 травня 1899 р. у Райгороді на Київщині³. 1917 р. закінчив класичну гімназію в Білій Церкві, у 1917–1919 рр. був студентом Київського університету св. Володимира (факультет фізико-математичних наук). Наприкінці 1919 р. як доброволець приєднався до Армії УНР, де брав участь у боях з більшовицькими загонами та працював при штабі. Після відступу армії за Збруч відбував інтернування у польських таборах військовополонених. Перебуваючи у таборі в Стрільково, активно займався спортом, насамперед боротьбою, брав участь у змаганнях, де неодноразово виходив переможцем. Окрім боротьби, М. Масюкевич відзначився і як футбольний воротар.

Згодом жив у Львові, працював у допомогових і студентських організаціях, у редакціях та в бібліотеці і канцелярії товариства «Просвіта». У 1924 р. студента М. Масюкевича обрано президентом Центрального союзу українського студентства (ЦЕСУС)⁴, через що він виїхав до Праги. «За звітний час 1924–25 президент М. Масюкевич був учасником майже 100 різних засідань і нарад, декілька разів їздив в різні центри студентського життя», – зазначав Марко Антонович [1, с. 23]. У Празі вступив на філософський факультет Карлового університету. Студії в цьому навчальному закладі завершив 1929 р. докторатом з філософії. Під час і після навчання в університеті працював у Музеї визвольної боротьби України, у студентських і спортивних організаціях, брав активну участь у діяльності цих громадських інституцій (зокрема, 1925 р. був учасником свята «Пшибрамської високої гірничої школи» (Свобода. 1925. Ч. 18) та «Конференції Міжнародної студентської помочі» (Свобода. 1925. Ч. 203), згодом працював на фабриці, керівником кінотеатру і «кінової» корпорації.

У 1935–1942 рр.⁵ жив у Львові і працював у видавництвах, редакціях і музеях. 17 січня 1936 р. на семінарі в Українському

³ Основні відомості про життя та діяльність М. Масюкевича віднайдено у статті «Микола Масюкевич: людина і друг» [9].у

⁴ Очолював Союз до осені 1925 р., коли на 3-му з'їзді ЦЕСУС президентом був обраний В. Орелецький [10, с. 106]. Історія цього Союзу і особливого внеску в його діяльність М. Масюкевича подано у статті М. Антоновича [1]. .

⁵ Цю інформацію використано з редакційної статті, яка передувала публікації в журналі «Сучасність» [9], однак вона викликає певні сумніви, оскільки вже від

науковому інституті в Берліні М. Масюкевич виступив із доповіддю про українську пресу. Він зупинився на історичному минулому України, зокрема української національної преси. Особливу увагу звернув на розвиток цензурних і економічних умов її розвитку за часів Росії й Австро-Угорщини, з'ясував стан національної преси в Українській державі (1918 р.). Всебічно змалював поневолення Східної України московськими більшовиками, окреслив критичний стан тогочасної більшовицької преси, подав інформацію про тогочасний стан української преси у Західній Україні та на еміграції. Він підкреслював, що історичний шлях української преси – це боротьба українців за свою національну мову, просвіту і думку. У травні того ж року, як стверджує газета «Свобода» (1936. Ч. 125), він виступив на семінарі Вищої політичної школи у Берліні про «Советську пресу як зняряддя большевицької диктатури», а також подав реферат п. н. «Червоний імперіялізм як світорозкладова большевицька ідеологія та як зняряддя московської державницької політики супроти України». У газеті «Свобода» також опубліковано інформацію «З діяльності Наукового інституту в Берліні», серед іншого йдеться про виклад М. Масюкевича (Свобода. 1937. Ч. 170).

Упродовж 1942–1944 рр. працював бібліотекарем Українського наукового інституту в Берліні, крім того, брав активну участь у діяльності цієї установи, друкував свої праці в її виданнях.

Окрім наукової та журналістської діяльності, М. Масюкевич був активним у громадському житті, зокрема, він – активний член «Академічної Громади» у Празі [7], працював в Українському допомоговому комітеті у Мюнхені [8], у Центральному представництві в Німеччині (ЦПУЕН). 14–16 листопада 1947 р. брав участь у 3'їзді української еміграції в Європі, на якому було обрано новий «коаліційний провід Центрального представництва (Ц. П. У. Е)», зокрема М. Масюкевича – заступником голови президії Головної ради (Свобода. 1947. Ч. 294).

У 1949 р. переїхав до США, жив у Нью-Йорку, працював у ресторанах, двірником і робітником на фабриці. І хоча Я. Гніздовський стверджує, що, переїхавши за океан, М. Масюке-

1936 р. М. Масюкевич часто був присутній на наукових заходах у Берліні, на жаль, нам не вдалося віднайти документальних відомостей, щоб її підтвердити чи спростувати.

вич припинив активне громадське життя [9], нами була віднайдена інформація в газеті «Свобода» про складання ним пожертв на потреби української громади (як-от: 1951. Ч. 16).

Помер М. Масюкевич 19 червня 1970 р. в Нью-Йорку.

Активну журналістську працю розпочав, зазначають дослідники, у 1920-х рр. Зокрема, припускаємо, що криптонімом М. М. міг скористатися саме М. Масюкевич у часописі «Український Студент» (Прага, 1920, 1922–1924), повідомляючи про перебіг студентської конференції у Празі (М. М. Студентська (передз'їдова) конференція в Празі (Думки і вражіння). 1922. Ч. 1).

Нам вдалося віднайти його статтю в журналі української еміграції «Студентський Вістник» за 1925 р., який виходив у Празі впродовж 1923–1931 рр. як орган Центрального союзу українського студентства (У третю річницю. 1925. Ч. 8)⁶.

М. Масюкевич був активним діячем сокільського руху і, як стверджують окремі науковці [див., наприклад, 2], співробітничав з органом цієї організації – журналом «Сокільські Вісті» (Львів, 1928–1939). Переглянувши всі річники часопису, нам не вдалося віднайти жодної публікації за його підписом. Можемо лише припустити, що саме він користувався криптонімом М. М-ч (М. М-ч. Другий з'їзд Союзу Українського Сокільства за кордоном. *Сокільські Вісти*. 1933. Ч. 6) та М. М-ич (М. М-ич. 16 олімпійських днів (3 XI. Світових Змагань у Берліні). *Сокільські Вісти*. 1935. Ч. 9), оскільки у виданні більше не було авторів, які могли б використовувати такі підписи, та й тематика статей наближена до уподобань М. Масюкевича.

Входив до редакційної колегії ідеологічного органу Проводу українських націоналістів «Розбудова Нації», заснованого в Празі 1928 р. Від 1931 р. і до кінця існування часопису (1934 р.) майже у кожному його числі було опубліковано статтю М. Масюкевича (від 1932 р. під псевдонімом М. Райгородський [12]) чи то громадсько-політичної, чи то соціальної тематики. Серед них: «Декілька уваг про народність» (1931. Ч. 3–4); «Про взаємини держави та нації» (1931. Ч. 5–6); «Дещо про проблеми національних меншостей» (1931. Ч. 7–8); «Декілька уваг до поняття держави» (1931.

⁶ Цю статтю було републіковано у «тижневому журналі» «Українське Життя», який виходив у Харбіні (1925. Ч. 2), із посиланням на «Студентський Вістник».

Ч. 9–10); «Підстави розвитку нації» (1931. Ч. 11–12); «Суспільна роля родини» (1932. Ч. 5/6); «Релігійність та церковництво» (1933. Ч. 1/2), «Інтелігенція та інтелігентщина» (1934. Ч. 7/8).

Публікувався М. Масюкевич і в заокеанській газеті «Свобода». Так, нам вдалося віднайти його статті: «Активізм як передумова національного розвитку» (1933. Ч. 29–30), «Україніка в німецьких виданнях» (1937. Ч. 246), «Заник культурної автономії УСРР» (1938. Ч. 227).

Певний час був фактичним редактором⁷ часопису «Український Сокіл» (Прага, 1934–1938), що розпочав свою історію як одноднівка до сорокової річниці заснування руханкового товариства «Сокіл», а згодом став пресовим органом Союзу українського сокільства за кордоном. Припускаємо, що саме М. Масюкевич є автором статті «Олімпійська ідея та українці», опублікованої 1936 р. у ч. 7–8 цього видання під криптонімом М. М.

У 1936–1937 рр. М. Масюкевич був берлінським кореспондентом львівської газети «Новий Час» [4]: публікував інтерв'ю з німецькими та іншими європейськими політиками і науковцями. Оскільки він разом з Іваном Боберським був делегований на IV Зимові Олімпійські ігри в Гарміш-Партенкірхені та XI Літні Олімпійські ігри в Берліні, вів звідти репортажі, що подавалися на сторінках «Нового Часу». Зазвичай ці матеріали було підписано «від власного кореспондента» без зазначення прізвища, тому ми не можемо стверджувати, що всі вони належали М. Масюкевичу, але були й такі, що містили підпис, як-от: «До побачення... В Токію! Від спец. Олімпійського кореспондента) Др. М. Масюкевич» (1936. Ч. 190). Саме Масюкевичу належить велика стаття у газеті «Новий Час» п. н. «Розмова з творцем української руханки (стріча з проф. Іваном Боберським» (1936. Ч. 193–194). У «Літературно-науковому додатку “Нового Часу”» (Львів, 1937–1939) вміщував статті літературознавчої тематики. Припускаємо, що саме він використовував у «Новому Часі» криптонім М. М., яким було підписано, зокрема, статті про студентські справи.

Перебуваючи в Берліні, разом із Зеноном Кузелею редагував часопис «Ukrainische Kulturberichte» (Берлін, 1933–1944).

⁷ Саме так визначено його функції в розділі «Українське сокільство» книги Р. М. Ковалю «Тернистий шлях кубанця Проходи» [5].

Вміщував у цьому та інших виданнях Українського наукового інституту (як-от: «Вісті Українського Наукового Інституту у Берліні» (Берлін, 1933–1940) розвідки з історії української преси тощо. Так, у виданні «Вісті Українського Наукового Інституту» віднайдено його статті: «Червоний імперіялізм і Україна» (грудень 1936), «Істота української преси» (1936. Ч. 5), «Видавництва і преса в підсов. Україні» (1937).

Упродовж усього життя основними зацікавленнями М. Масюкевича, крім соціології (видав низку брошур цієї тематики), були літературознавство, журналістика та книгознавство. У періодичних виданнях він намагався донести до читачів інформацію про розвиток українського спорту, історію українського пресовидання, описати умови, в яких існували наші газети. Окрім того, він не цурався й інших тем, які, вважав, повинні бути популяризовані серед українського читацького загалу з метою його розвитку.

Література

1. Антонович М. Нарис історії Центрального Союзу українського студентства ((1922–1945). *Історик*. Нью Йорк; Мюнхен, 1974. Ч. 4.
2. Браїлян Н. Масюкевич Микола. *Українська журналістика в іменах*: матеріали до енциклоп. слов. Львів, 2013. Вип. 20. С. 324–325.
3. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. Івано-Франківськ, 1997. С. 120.
4. Видання Івана Тиктора та концерну «Українська преса»: бібліогр. покажч. (1923–1977) / уклад. В. Г. Денисюк. Львів, 2000. С. 330.
5. Коваль Р. М. Тернистий шлях кубанця Проходи. URL: <https://textbook.com.ua/istoriya/1475209844/s-83>.
6. Ковпак В. Українська спортивна періодика Галичини 20–30-х рр. XX ст.: монографія. Львів, 2008. С. 55, 185.
7. Купчинський О. Академічна громада у Празі. *Наукове товариство імені Шевченка*: енциклопедія. Київ; Львів: НТШ, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2015. URL: <https://encyclopedia.com.ua/entry-34>.
8. Маруняк М. Українська еміграція в Німеччині та Австрії по другій світовій війні. Мюнхен, 1985. Т. 1: Роки 1945–1951. С. 252, 257.
9. Микола Масюкевич: людина і друг: у п'ятиріччя з дня смерті. *Сучасність*. 1974. № 7–8. С. 101–108.
10. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. Част. перша. С. 5, 106, 218.
11. Савка М. Українська еміграційна преса у Чехословацькій Республіці (20–30-ті рр. XX ст.): іст.-бібліогр. дослідж. Львів, 2002. С. 196.

12. Стасюк О. Й. Розбудова Нації. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Rozbudova_natsii.

References

1. Antonovych, M. (1974). Narys istorii Tsentralnogo Soiuzu ukrainskoho studentstva (1922—1945) [Essay on the history of the Central Union of Ukrainian Students ((1922—1945)], *Istoryk*, Niu York, Miunkhen, (4) (in Ukr.).
2. Brailian, N. (2013). Masiukevych Mykola, *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh*: materialy do entsyklop. slov., Lviv, (20), 324–325 (in Ukr.).
3. Vatsaba, O. (1997). Narysy z istorii sportyvnoho rukhu v Zakhidnii Ukraini [Essays on the history of the sports movement in Western Ukraine], Ivano-Frankivsk, 120 (in Ukr.).
4. (2000). Vydannia Ivana Tyktora ta kontsernu «Ukrainska presa» [Publication by Ivan Tyktor and the «Ukrainian Press» concern]: bibliohr. pokazhch. (1923–1977), uklad. V. H. Denysiuk, Lviv, 330 (in Ukr.).
5. Koval, R. M. Ternystyi shliakh kubantsia Prokhody [The Thorny path of Prokhoda from Kuban]. URL: <https://textbook.com.ua/istoriya/1475209844/s-83> (in Ukr.).
6. Kovpak, V. (2008). Ukrainska sportyvna periodyka Halychyny 20–30-kh rr. XX st.: monohrafiia [Ukrainian Sports. Periodicals of Galicia in the 20s and 30s of the XX century: monograph], Lviv, 55, 185 (in Ukr.).
7. Kupchynskiy, O. (2015). Akademichna hromada u Prazi [Academic community in Prague], *Naukove tovarystvo imeni Shevchenka: entsyklopediia*, Kyiv; Lviv: NTSh, Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. URL: <https://encyclopedia.com.ua/entry-34> (in Ukr.).
8. Maruniak, M. (1985). Ukrainska emihratsiia v Nimechchyni ta Avstrii po druhii svitovii viini [Ukrainian emigration to Germany and Austria after World War II], Miunkhen, (1: Roky1945—1951), 252, 257 (in Ukr.).
9. (1974). Mykola Masiukevych: liudyna i druh: u p'iatyrichchia z dnia smerty [Mykola Masiukevych: a person and a friend: on the fifth anniversary of the day of death], *Suchasnist*, (7–8), 101–108 (in Ukr.).
10. Narizhnyi, S. (1942). Ukrainska emigratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoi emigratsii mizh dvoma svitovymy viinamy [Ukrainian emigration. Cultural work of the Ukrainian emigration between the two world wars], Praha, chast. persha, 5, 106, 218 (in Ukr.).
11. Savka, M. (2002). Ukrainska emihratsiina presa u Chekhoslovatskii Respublitsi (20—30-ti rr. XX st.) [Ukrainian emigration press in the Czechoslovak Republic (20s-30s of the 20th century)]: ist.-bibliohr. doslidzh., Lviv, 196 (in Ukr.).
12. Stasiuk, O. Y. Rozbudova Natsii [Nation building]. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Rozbudova_natsii (in Ukr.).

Zoriana Nakonechna

Candidate of Social Communications,
Senior Researcher at the Press Studies Research Institute
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

«THE ONE WHO GAZED IN THE HIGHEST IDEAL OF TRUTH»: LIFE AND WORK OF MYKOLA MASIUKEVYCH (1899–1970)

In the history of the Ukrainian press, there are still a lot of little-studied or completely unknown individuals who took an active part in sociopolitical, literary-artistic, sports life. Through the printed word, they sought to enlighten society and assist it in choosing life values.

All these individuals, who at a certain historical point tried to convey to ordinary readers as much essential information as possible about the life of the Ukrainian people, deserve to become known among all those interested in the history of our country.

Thus, in the proposed article, based on reference and press publications, the biography of the obscure Ukrainian journalist, editor, literary critic, public, and sports figure Mykola Masiukevych is reconstructed, who spent most of his life in exile but continued to collaborate with Ukrainian periodicals.

The periodicals in which he was published or collaborated have been studied and documented, including such periodicals as «Studentskyi Vistnyk» (Prague, 1923–1931), «Rozbudova Natsii» (Prague, 1928–1934), «Ukrainskyi Sokil» (Prague, 1934–1937), and the Lviv newspaper «Novyi Chas» (1923–1939), where he briefly served as a foreign correspondent. The topics of this author's publications, as well as the cryptonyms he may have used, have been determined.

Keywords: Mykola Masiukevich, Central Union of Ukrainian Students, Ukrainian Scientific Institute in Berlin, «Studentskyi Vistnyk», «Rozbudova Natsii», «Novyi Chas», the history of the Ukrainian press.